

Оцінка показників ефективності польового кормовиробництва

Особливістю польового кормовиробництва є складність визначення ефективності виробничих процесів, що зумовлено неможливістю визначення прямої економічної віддачі капітальних вкладень. Відтак у переважній більшості сільськогосподарських підприємств кормовиробництво не забезпечує прямих доходів від реалізації, адже продукція кормовиробництва списується за собівартістю на власні тваринницькі потреби. Стаття присвячена розкриттю методики визначення показників ефективності капіталів в польовому кормовиробництві. Встановлено, що економічну ефективність інвестицій у кормовиробництво слід оцінювати шляхом застосування системи показників, яка включає загальний, основний і додаткові показники. Розкрито методику визначення частки прибутку кормовиробництва в загального прибутку галузі тваринництва. Визначено та охарактеризовано систему показників ефективності капіталів у кормовиробництві. Здійснено розрахунок ефективності капіталу в польовому кормовиробництві сільськогосподарських підприємств України з урахуванням усіх видів ефектів. Виявлено, що у кормовиробництві протягом останніх років спостерігається зменшення показника норми прибутку на авансований капітал.

Ключові слова: ефективність капіталу, польове кормовиробництво, ефект, доходи кормовиробництва, прямі та непрямі прибутки кормовиробництва.

С.Ю. ДЬЯКОНОВА

(Национальный научный центр «Институт аграрной экономики», г. Киев, Украина)

Оценка показателей эффективности полевого кормопроизводства

Особенностью полевого кормопроизводства является сложность определения эффективности производственных процессов, что обусловлено невозможностью определения прямой экономической отдачи капитальных вложений. Поэтому в подавляющем большинстве сельскохозяйственных предприятий кормопроизводство не обеспечивает прямых доходов от реализации, ведь продукция кормопроизводства списывается по себестоимости на собственные животноводческие нужды. Статья посвящена раскрытию методики определения показателей эффективности капиталов в полевом кормопроизводстве. Установлено, что экономическую эффективность инвестиций в кормопроизводство следует оценивать путем применения системы показателей, которая включает общий, основной и дополнительные показатели. Раскрыта методика определения доли прибыли кормопроизводства в общей прибыли отрасли животноводства. Определена и охарактеризована система показателей эффективности капиталов в кормопроизводстве. Произведен расчет эффективности капитала в полевом кормопроизводстве сельскохозяйственных предприятий Украины с учетом всех видов эффектов. Выведено, что в кормопроизводстве в последние годы наблюдается уменьшение показателя нормы прибыли на авансированный капитал.

Ключевые слова: эффективность капиталов, полевое кормопроизводство, эффект, доходы кормопроизводства, прямые и косвенные доходы кормопроизводства.

S.Yu. DYAKONOVA

(‘Institute of Agrarian Economics’ National Scientific Centre, Kyiv, Ukraine)

Evaluation of Performance Indicators of Field Fodder Production

The feature of field fodder production is the complexity of determining the efficiency of production processes, due to the inability to determine the direct economic return of investments. Therefore, in most agricultural enterprises

fodder production does not provide direct income from the sale, as feed processing products are debited at cost to own livestock requirements. The article is devoted to the methodology for determining the performance of capital in the field forage production. Found that the cost-effectiveness of investments in fodder production should be evaluated by applying the scorecard that includes common, core and additional indicators. The methods of determining the share of profit from fodder production in general income of livestock industry are being solved. It is identified and described the system of indicators of capital efficiency in fodder production. The calculation of the capital efficiency of the fodder production companies of Ukraine is being made taking into account all kinds of effects. It is found that over the past years in fodder production the rate of return on advanced capital is decreased.

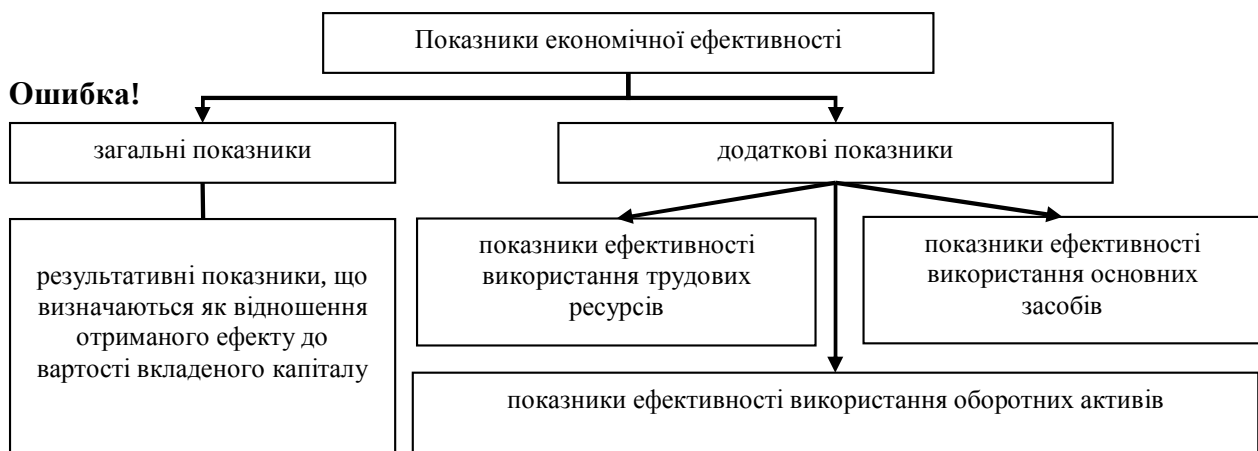
Keywords: capital efficiency, field fodder production, effect, fodder production revenues, direct and indirect profits from fodder production.

Постановка проблеми. Особливістю польового кормовиробництва є складність визначення ефективності виробничих процесів, що зумовлено неможливістю визначення прямої економічної віддачі капітальних вкладень. Відтак у переважній більшості сільськогосподарських підприємств кормовиробництво не забезпечує прямих доходів від реалізації, адже продукція кормовиробництва списується за собівартістю на власні тваринницькі потреби. Зазначена ситуація визначає актуальність наукових пошуків шляхів оцінки показників ефективності польового кормовиробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вдосконалення та підвищення ефективності функціонування аграрного сектора економіки присвячені дослідження П.Т. Саблука, О.М. Шпичака, Б.Й. Пасхавера, С.М. Кваші, В.О. Точіліна, О.М. Могильного, В.М. Онегіної, Т.О. Осташко, Ю.С. Коваленка та інших вітчизняних авторів. Проблеми підвищення ефективності кормовиробництва в своїх роботах розглядали В.В. Бердникова, Д.П. Глушенка, М.І. Кісіль, М.М. Кропивко, І.Г. Карпенко, В.Ю. Перегудова, В.Г. Рижкова та інші. Проте, складність оцінки ефективності польового кормо виробництва зумовлює необхідність подальших наукових досліджень в цьому напрямі.

Метою статті є розкриття методики визначення показників ефективності капіталів в польовому кормовиробництві та узагальнення результатів такої виробничої діяльності на макрорівні.

Виклад основного матеріалу. Ефективність, як і соціально-економічна система, якій вона притаманна, є поняттям комплексним і потребує детального вивчення. Поняття ефективності вживається в різних сферах суспільного життя – соціальній, економічній, політичній, правовій тощо. М.Г. Грещак., В.М. Колот, А.П. Наливайко, С.Ф. Покропивний визначають економічну ефективність діяльності підприємства як «... комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва й робочої сили (працівників) за певний проміжок часу» [3, с. 449]. Науковці виділяють основні фактори, що формують економічну ефективність роботи підприємства – засоби виробництва та робочу силу. Процес виробництва на будь-якому підприємстві здійснюється за належної взаємодії трьох визначальних його чинників: персоналу (робочої сили), праці та предметів праці. Використовуючи наявні засоби виробництва, персонал підприємства продукує суспільно корисну продукцію або надає виробничі й побутові послуги. Тому з одного боку, мають місце затрати живої та уречевленої праці, а з іншого – ті чи інші результати виробництва (діяльності) [3, с. 449]. Системоутворюючими факторами створення кінцевого корисного ефекту завжди виступають три вихідні елементи конкретної праці: людський капітал (праця як доцільна діяльність); основний капітал (засоби праці); оборотний капітал (предмети праці) [2]. Виходячи з цього, всю систему показників економічної ефективності будь-якого процесу можна представити в наступному вигляді (рис. 1).

Джерело: побудовано автором за даними [1]

Рис. 1. Система показників ефективності економічних процесів

З метою аналізу показників ефективності у польовому кормовиробництві, перш за все, слід визначитися з економічним ефектом в даній галузі сільського господарства. В загальному випадку ефект (від лат. *effectus* – виконання, дія) – це наслідок виконання певних дій, результат функціонування певного об'єкта. Проте у польовому кормовиробництві для сільськогосподарських підприємств, які займаються скотарством такий важливий ефект підприємницької діяльності як прибуток відсутній, оскільки корми списуються на тваринництво за собівартістю і не набувають товарної форми. Хоча інші види ефектів присутні.

Тому для забезпечення умов підприємницької діяльності в польовому кормовиробництві до його прибутку слід додавати частину прибутків, отриманих у тваринництві. Виокремити із загального прибутку галузі тваринництва частку кормовиробництва досить важко. Найбільш доцільно з цією метою використати наступну послідовність дій:

- за даними ф. 50-сг (рядок 0130, ст. 10) визначається прибуток від реалізації продукції тваринництва;

- за даними ф. 50-сг (довідка 1, рядок 0292) визначаються витрати на корми;

- за даними ф. 50-сг (довідка 1, рядок 0290) визначається сума матеріальних витрат собівартості у галузі тваринництва;

- визначається частка витрат на корми у матеріальних затратах тваринництва;

- пропорційно до частки витрат на корми у матеріальних затратах тваринництва визначається частка прибутку тваринництва у кормовиробництві.

Безпосередні доходи польового кормовиробництва включають:

- по-перше, прибуток від реалізації продукції кормовиробництва. Даний показник відображається у формі статистичної звітності ф. 50-сг і являє собою грошове вираження результату реалізації кормів. Але обсяги таких прибутків, як правило, незначні, адже лише незначна частина тваринницьких ферм та комплексів має можливість проводити реалізацію кормів;

- по-друге, обсяг амортизаційних відрахувань. Цей показник доцільно розглядати як частину прибутку від інвестування в основні засоби, яка не оподатковується податком на прибуток. Фактично, амортизаційні відрахування є тим грошовим вираженням, що відображає джерело фінансування інвестицій з метою заміни основних засобів, що зношуються. Для визначення амортизаційних відрахувань у кормовиробництві доцільно розподілити всю суму амортизаційних відрахувань у рослинництві з перерахунком частини їх у кормовиробництво. Цю частину можна визначати пропорційно до частки посівних площ під кормовими культурами;

- по-третє, ренту. Даний показник є результатом використання земельного капіталу у

кормовиробництві. Його обсяг визначається, виходячи з нормативної грошової оцінки земель, що використовуються у кормовиробництві (пасовища, сіножаті, рілля під кормовими культурами);

- по-четверте, заробітну плату з нарахуваннями працівників зайнятих у кормовиробництві.

Проблемним питанням оцінки показників із групи капіталоозброєності є визначення чисельності працівників, зайнятих у кормовиробництві. Як правило, на сільськогосподарських підприємствах немає такого чіткого розподілу працівників, зайнятих у рослинництві та в кормовиробництві. Тому, доцільно враховувати пропорції відповідно до обсягу затрат праці (в людино годинах) на виробництво продукції рослинництва та кормів. Орієнтовну чисельність працівників, зайнятих у кормовиробництві, можна визначити за даними ф. 50-сг наступним чином: враховуються сумарні прямі затрати праці (в люд.-год.) за рядками 0105, 01101, 01103, 0115, 0118, 0119 для визначення їх загального обсягу по кормовиробництву; значення прямих затрат праці на виробництво продукції рослинництва встановлюються за даними рядка 0010; кількість працівників у рослинництві – з рядка 0410; чисельність працівників у кормовиробництві визначається добутком прямих затрат праці у кормовиробництві на кількість працівників у рослинництві до прямих затрат праці у рослинництві.

Враховуючи запропоновану класифікацію показників ефективності, система показників ефективності у польовому кормовиробництві матиме наступний вигляд (табл. 1).

Ефект може оцінюватися в матеріальних, грошових, соціальних та інших одиницях виміру. Збільшення виробництва кормів може мати своїм результатом наступні різноспрямовані ефекти: матеріальний ефект – збільшення обсягу виробництва кормів, а відтак і збільшення поголів'я худоби в тваринництві; соціальний – створення нових робочих місць у кормовиробництві; грошовий – збільшення виручки від реалізації кормів або додаткової продукції тваринництва.

У випадку, коли результати кормовиробництва набувають грошової оцінки, слід визначати економічний ефект. Тобто, економічний ефект – це виражений у вартісній (грошовій) формі результат будь-яких дій, зокрема, заходів з оптимізації кормовиробництва.

Зауважимо, що розмір ефекту не показує, чи є вигідною певна справа. Тому за показником ефекту не можна судити про доцільність діяльності. Потрібно зіставити отриманий ефект з витратами на його досягнення й визначити, якою ціною було досягнуто цей ефект. Саме про це свідчить економічна ефективність у разі, коли зіставляються економічний ефект та витрати.

Показники ефективності капіталів у кормовиробництві

Показник	Познач.	Розрахунок
Загальний показник		
Загальна ефективність у кормовиробництві	E_i	Розраховується як відношення загального ефекту від кормовиробництва (Е) до загального обсягу витрат капіталу всіх видів (К). Загальний ефект у кормовиробництві визначається як позитивні грошові потоки власне у кормовиробництві (прибуток від реалізації, рента, амортизація, нарахування на заробітну плату) та відповідна частка прибутку тваринництва
Додаткові показники		
Ефективність основного капіталу	$E_{i_{Ko}}$	Розраховується як відношення ефекту від використання основного капіталу у кормовиробництві (E_{Ko}) до обсягу основного капіталу (Ko). E_{Ko} визначається як сума амортизаційних відрахувань у кормовиробництві та орендної плати у кормовиробництві. Ko являє собою вартість основних засобів у кормовиробництві
Ефективність оборотного капіталу	$E_{i_{Kob}}$	Розраховується як відношення ефекту від використання оборотного капіталу у кормовиробництві (E_{Kob}) до обсягу оборотного капіталу (Kob). E_{Kob} визначається як приріст оборотного капіталу у кормовиробництві. Kob являє собою суму матеріально-грошових витрат на виробництво кормів
Ефективність людського капіталу	$E_{i_{Kl}}$	Розраховується як відношення ефекту від використання людського капіталу у кормовиробництві (E_{Kl}) до обсягу людського капіталу (Kl). E_{Kl} визначається як сума витрат на оплату праці у кормовиробництві разом з нарахуваннями

Джерело: побудовано автором за даними [2-4].

Економічна ефективність показує кінцевий корисний результат від застосування всіх виробничих ресурсів й визначається порівнянням одержаних результатів і витрат виробничих ресурсів. Ефективність виробництва є узагальнюючою економічною категорією, якісна ознака якої відображається у високій результативності використання засобів виробництва і праці.

Ефективність визначається відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків господарювання. Вона показує не сам результат, а те, якою ціною його було досягнуто. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат. При цьому поняття економічна ефективність, як правило, застосовується при грошовому виразі результату та витрат.

Таким чином, економічна ефективність – це вид ефективності, що характеризує результативність

діяльності економічних систем (підприємств, галузей, територій, національної економіки).

Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів (видатків, витрат) досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей, зокрема, одержання прибутку.

Хоча сам загальний теоретичний принцип виглядає простим і однозначним, його практична реалізація в кормовиробництві може здійснюватися на основі оцінок, здійснюваних за різними методичними підходами. Їх вибір вимагає глибокого розуміння економічного змісту та мети кормовиробництва.

На думку окремих вчених, [1,2] економічну ефективність кормовиробництва можливо характеризувати показниками, що використовуються в цілому для сільськогосподарського виробництва, зокрема валової продукції, поточних витрат, розміру валового і чистого доходу, рівня рентабельності й норми прибутку тощо.

Узагальнюючи вище наведене нами було проведено розрахунок показників ефективності капіталів на макрорівні (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок ефективності капіталу в польовому кормовиробництві сільськогосподарських підприємств України з урахуванням усіх видів ефектів у 2010-2013 рр.

Показник	Рік			
	2010	2011	2012	2013
1) Амортизаційні відрахування у кормовиробництві, млн. грн.	221	259	340	286
2) Орендна плата в кормовиробництві, млн. грн.	316	411	626	684
3) Вартість основного капіталу у кормовиробництві, млн. грн.	27829	23951	35221	31667

4) Ефективність основного капіталу, % $(p.1+p.2) \div p.3 \times 100\%$	2,0	3,0	3,0	3,0
5) Приріст оборотного капіталу у кормовиробництві до попереднього року, млн. грн.	-	2641	2202	1011
6) Обсяг оборотного капіталу у кормовиробництві, млн. грн.	5627	8268	10469	11481
7) Ефективність оборотного капіталу, % $p.5 \div p.6 \times 100\%$	-	32,0	21,0	9,0
8) Сума заробітної плати з нарахуваннями у кормовиробництві, млн. грн.	173	236	363	270
9) Людський капітал у кормовиробництві, млн. грн.	484	730	989	735
10) Ефективність людського капіталу підприємства, % $p.8 \div p.9 \times 100\%$	36,0	32,0	37,0	37,0
11) Прямий та непрямий прибуток кормо виробництва	835	1071	1336	1012
12) Загальний капіталу в кормовиробництві $(p.3+p.6+p.9)$, млн. грн.	33939	32949	46680	43882
13) Ефективність капіталів у кормовиробництві, % $(p.1+p.2+p.8+p.11) \div p.12$	5,0	6,0	6,0	5,0

Джерело: побудовано автором за даними [9]

Результати дослідження рівня і динаміки показників розрахунку ефективності капіталу в польовому кормовиробництві сільськогосподарських підприємств України свідчать про незначне підвищення ефективності капіталів у кормовиробництві, що вплинуло на збільшення основного, оборотного та людського капіталу по досліджуваних роках.

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать, що у кормовиробництві протягом останніх років спостерігається зменшення показника норми прибутку на авансований капітал. На кожен вкладений в кормовиробництво гривню підприємство отримує все менше прибутку від реалізації продукції тваринництва. Підґрунтям для цього висновку стала визначена ефективність інвестицій у кормовиробництво, що передбачає розрахунок показника ефекту від інвестицій у кормовиробництво як частини доходів тваринництва, встановлення загальної норми прибутку для тваринництва та його кормовиробництва, визначення кормової площі й включення її до складу капіталу кормовиробництва, встановлення вартості основного і оборотного капіталу кормо виробництва

Запропонована методика оцінки ефективності інвестицій у кормовиробництво для ВРХ передбачає визначення кінцевого корисного ефекту за трьома основними факторами: людський капітал; основний капітал; оборотний капітал. Відповідно до такого підходу, основними показниками ефективності інвестицій у кормовиробництво є: загальний показник – ефективність інвестицій у кормовиробництві та часткові показники:

ефективність інвестицій в основний капітал, в оборотний капітал та в людський капітал

4 Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Дідик Д.А. Теоретичні основи економічної ефективності та її особливості у виробництві соняшнику / Д.А. Дідик. – К.: Урожай, 1991. – 344 с.
3. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. / А.П. Дука. – К.: Каравела, 2007. – 424 с.
4. Кісіль М.І. Інвестиційний проект створення сучасної молочної ферми на 300 корів / М.І. Кісіль, М.М. Кропивко, І.Г. Карпенко; за ред. М.І. Кісіля. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012 – 52 с.
5. Красноруцький О.О. Концентрація капіталу суб'єктів внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції як фактор розвитку інноваційних процесів / О.О. Красноруцький // Вісник НУ «Львівська політехніка»: Економічні науки. – 2008. – Вип. 9(71). – С. 86-93.
6. Рибаченко О.Н. Современные тенденции развития и прогноз полевого кормопроизводства в Украине / О.Н. Рибаченко, В.С. Мацютевич, В.С. Пивторак // Корми і кормовиробництво. – 2011. – Вип. 68. – С. 167-171.
7. Саблук П.Т. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 46 с.
8. Шпикуляк О.Г. Регулювання аграрного ринку та оцінка його ефективності / О.Г. Шпикуляк, А.В. Розгон, І.Ю. Розгон // Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту. Сер. Фінанси і кредит. – 2009. – Вип. 2. – С. 226-232.
9. Офіційний сайт Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.